

Ryszard Szwed

Prezesi Związku Miast Polskich

Streszczenie

Autor artykułu zauważa, że istotny wpływ na działalność Związku Miast Polskich, istniejącego w latach 1917-1939, mieli jego prezesi – ludzie nim kierujący i reprezentujący go na zewnątrz. Byli oni znanymi działaczami społecznymi, gospodarczymi, politycznymi, a przede wszystkim – samorządowymi. Autor przedstawia zwięzłe biogramy prezesów, zwracając uwagę na ich udział w działalności samorządowej.

Pierwszym prezesem Związku był Adolf Suligowski, jego inspirator i organizator. Po nim funkcję tę sprawowali: Artur Śliwiński, Jarogniew Drwęski, Piotr Drzewiecki, Jan Kanty Federowicz, Stanisław Nowodworski, Józef Zawadzki, Zygmunt Słomiński, Stefan Starzyński. Prezesem Związku Miast Polskich, reaktywowanego w styczniu 1991 r., został Wojciech Szczesny Kaczmarek, prezydent Poznania.

Związek Miast Polskich działał w latach 1917-1939. Został reaktywowany na przełomie lat 1990/1991. Wpływ na kierunki jego działalności, na sukcesy i porażki mieli ludzie nim kierujący – prezesi Związku. Ich uprawnienia regulowały statuty. Pierwszy z nich, uchwalony w 1917 r., stwierdzał: "Prezes jest organem wykonawczym Zarządu, wprowadza w wykonanie wszelkie uchwały i czuwa nad dokładnym ich wypełnianiem". Podobne ujęcie znajdujemy w nowelizacji statutu z roku 1927. Natomiast statut z 1931 r. wymieniał prezesa Związku wśród organów Związku zaraz po Zjeździe, Radzie Naczelnej i Zarządzie, poświęcając mu odrębny rozdział składający się z czterech paragrafów. Według tych zapisów prezes Związku był reprezentantem Związku na zewnątrz. Do jego obowiązków należało czuwanie nad należytym wykonywaniem uchwał Rady Naczelnej i Zarządu oraz nad prawidłowym wykonaniem budżetu Związku. Zwoływał posiedzenia Zarządu i Rady Naczelnej, przewodnicząc tym posiedzeniom. Na mocy uchwały Rady Naczelnej zwoływał i otwierał Zebrania Ogólne, czyli Zjazdy Związku Miast Polskich. Prezes nadzorował również działalność dyrektora Związku. Łącznie z nim podpisywał korespondencję w sprawach zasadniczych, a wszelkie dokumenty, mocą których Związek Miast zaciągał zobowiązania materialne wobec osób trzecich, podpisywał łącznie z jednym członkiem Zarządu oraz dyrektorem Związku.

Obecnie obowiązujący statut wzorowany na statucie poprzednim (to jest z 1931 r.) nie wymienia prezesa wśród organów Związku, choć w tymże rozdziale omówione są jego kompetencje. Prezes Związku reprezentuje Związek na zewnątrz, kieruje pracą Zarządu, zwołuje jego posiedzenia oraz zwołuje i otwiera posiedzenia Zgromadzenia ogólnego. Nadzoruje działalność dyrektora Biura Związku, łącznie z nim podpisuje korespondencje w sprawach zasadniczych ¹.

W rzeczywistości prezesi zajmowali się wieloma sprawami wynikającymi z bieżącej działalności Związku, z jego funkcjonowania w całokształcie życia samorządowego oraz z sytuacji, w jakiej znajdowały się miasta w Polsce.

Pierwszym prezesem Związku Miast Polskich był Adolf Suligowski. On też był głównym inspiratorem i organizatorem Związku. Już w roku 1906 profesor Adolf Suligowski, prawnik, teoretyk prawa miejskiego, wystąpił do władz rosyjskich z propozycją organizowania zjazdów przedstawicieli miast celem omawiania problemów związanych z ich funkcjonowaniem. Opracował także projekt ustawy miejskiej. Władze rosyjskie odrzuciły te propozycje. Powrócił do nich w roku 1916, gdy w wyniku działań wojennych obszar byłej kongresówki znalazł się pod okupacją niemiecką i austriacką, a władze okupacyjne, licząc na poparcie ludności polskiej oraz z chęci przerzucenia części ciężaru prowadzenia wojny na Polaków, zewolili na utworzenie samorządów miejskich o ograniczonym zakresie działania.

Prof. Suligowski z koncepcją powołania do życia związku miast wystąpił oficjalnie na zjeździe przedstawicieli własności nieruchomości miejskiej Królestwa Polskiego w Warszawie (9-11 XII 1916 r.) w referacie *O potrzebie Związku Miast Królestwa Polskiego*. Uczestnicy zjazdu podjęli uchwałę o konieczności utworzenia Związku.

Prace nad jego organizacją nabrały realniejszych kształtów, gdy prof. Suligowski został wybrany prezesem Rady Miasta Warszawy, która powołała komisję dla opracowania projektu statutu oraz prowadzenia prac związanych z utworzeniem związku. Na czele komisji stał A. Suligowski. Rezultatem jej działalności było zorganizowanie zjazdu założycielskiego w Warszawie w dniach 19-21 XI 1917 r. z udziałem reprezentantów z ponad 20 miast. W ostatnim dniu zjazdu (21 XI 1917 r.) odczytany został przez rejenta akt założenia Związku Miast Królestwa Polskiego, który podpisany został przez przedstawicieli 16 miast posiadających odpowiednie uprawnienia. Za siedzibę Związku obrano Warszawę. Wybrano także Komisję Organizacyjną, której prezesem został A. Suligowski ². Komisja sprawowała funkcję tymczasowego Zarządu. Stałe władze spełniające wymogi statutowe wyłonione zostały na II Zjeździe Związku już w Polsce niepodległej (4-6 I 1919 r.). Prezesem ponownie wybrano Adolfa Suligowskiego, którą to funkcję pełnił do grudnia 1919 r. Złożył rezygnację, ponieważ nie wszedł do Rady Miejskiej

¹ *Projekt Statutu Związku Miast Królestwa Polskiego*. Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, syg. 492879; *Statut Związku Miast Polskich uchwalony na Zebraniu Ogólnym w Krakowie w dn. 22 lutego 1931 r.*, Warszawa 1932; *Statut Związku Miast Polskich przyjęty 19 stycznia 1991 r. przez Kongres Restytucyjny (z późniejszymi poprawkami)*, Poznań 1993 r.

² *Dziesięciolecie działalności Związku Miast Polskich (1917-1927)*, "Samorząd Miejski" nr 10, 1927, s. 623-625; M. Synoradzki, *Księga pamiątkowa I Zjazdu przedstawicieli*

Warszawy wybranej w tymże roku. W Związku bowiem obowiązywała od 1919 r. zasada, iż członkami władz mogły być osoby posiadające mandat radnego lub członka magistratu.

Adolf Suligowski składając funkcję prezesa pozostawił Związek dobrze zorganizowany i usytuowany w warunkach po odzyskaniu niepodległości. Znowelizowany został statut uwzględniający nowe realia. Zmieniona została nazwa na Związek Miast Polskich. Wzrosła liczba miast członkowskich z 16 w 1917 r. do 106 w końcu 1919 r. Zorganizowane zostało biuro Związku. Prowadzono na szeroką skalę działalność wydawniczą. Zorganizowane zostały trzy Zjazdy Związku, na których omawiano podstawowe problemy miasta.

Inspirator i twórca Związku Miast Polskich Adolf Suligowski urodził się w 1849 r. Posiadał wykształcenie prawnicze i ekonomiczne. Od 1876 roku prowadził praktykę adwokacką. W roku 1912 został skreślony z listy adwokatów za odmowę przysięgi w języku rosyjskim. Był aktywnym działaczem społecznym, politycznym i samorządowym. W roku 1916 wszedł do Rady Miejskiej Warszawy i pełnił funkcję jej przewodniczącego. W 1918 r. wszedł do Rady Stanu. Z listy endecji wybrany został w 1919 r. posłem do Sejmu Ustawodawczego w okręgu Częstochowa – Radomsko. Był inicjatorem powołania komisji sejmowej dla spraw miejskich, której następnie przewodniczył. Zgłosił wiele wniosków ustawodawczych dotyczących miast. W roku 1929 powołany został do Trybunału Stanu. Był profesorem na Uniwersytecie Warszawskim i w Szkole Nauk Politycznych w Warszawie. Otrzymał doktorat honorowy Uniwersytetu we Lwowie. Należał do ścisłego grona organizatorów Warszawskiego Towarzystwa Naukowego. Był też członkiem Polskiej Akademii Umiejętności. Napisał wiele prac naukowych, w tym: *Biografia prawnicza Polska XIX i XX wieku*, *Potrzeba samorządu i kwestie miejskie*. Uchodził za znakomitego znawcę i teoretyka w kwestiach mieszkaniowych.

Zmarł w 1932 roku ³.

III Zjazd Związku Miast Polskich na stanowisko prezesa, po odejściu A. Suligowskiego, wybrał Artura Śliwińskiego, uchodzącego za polityka związanego z nurtem lewicowym. Zarząd zdominowany został przez działaczy samorządowych z Warszawy, a ze względu na przynależność partyjną – przez Polską Partię Socjalistyczną. Na 13 członków Zarządu 7 wywodziło się z tej partii. Również dwu wiceprezesów należało do PPS.

Artur Śliwiński obejmując funkcję prezesa Związku piastował stanowisko wiceprezydenta Warszawy. Podczas najkrótszego urzędowania, trwającego niespełna miesiąc (8 XII 1919 r. – 6 I 1920 r.) dokonane zostały ważne przedsięwzięcia. Do Związku przystąpiło wiele miast z Małopolski i Wielkopolski. Gdy w grudniu 1919 r. Związek posiadał 106 członków, to w styczniu 1920 r. już 169, a wraz ze zgłoszeniami ze względów formalnych nie zarejestrowanymi – 210. Za czasów prezesury A. Śliwińskiego ustalona została ostateczna redakcja statutu Związku,

miast Królestwa Polskiego odbytego w Warszawie w dniu 19, 20, 21 listopada 1917 r., Warszawa 1918, s. 7, 33.

³ *Encyklopedia Warszawy*, Warszawa 1975, s. 631.

uwzględniająca realia po odzyskaniu niepodległości. Uchwalony został regulamin Zjazdów Miast. Po raz pierwszy uchwalony też został budżet Związku oparty o opracowane wcześniej zasady.

Przejęcie władzy w Związku przez przedstawicieli nurtu lewicowego wzbudziło zaniepokojenie działaczy samorządowych wywodzących się z innych ugrupowań. Doprowadzili oni do zwołania w miesiąc później kolejnego, IV Zjazdu Miast, na którym dokonano wyboru nowego Zarządu i nowego prezesa⁴.

Artur Śliwiński urodził się w 1877 r. w miejscowości Ruszki k. Kutna. Pochodził z rodziny ziemiańskiej. Studiował w Akademii Handlowej w Lipsku. Od młodych lat związał się z Polską Partią Socjalistyczną, a przez nią z Józefem Piłsudskim. Podczas I wojny światowej stał na czele Centralnego Komitetu Narodowego (1915-1916). Był przywódcą Komitetu Naczelnego Zjednoczonych Stronnictw Niepodległościowych. Szczególną rolę odegrał w październiku i listopadzie 1918 r., gdy odradzało się państwo polskie. W Polsce niepodległej był wiceprezesem Rady Miejskiej Warszawy do 1919 roku, a następnie w latach 1919-1922 – wiceprezydentem Stolicy. W okresie od 28 do 7 VII 1922 r. pełnił funkcję prezesa Rady Ministrów RP. Przez pewien czas od 1922 r. był wiceprzewodniczącym Związku Miast Polskich. Ścisłe powiązania ze Związkiem Miast Polskich kontynuował będąc od 1932 roku dyrektorem Polskiego Banku Komunalnego. W roku 1935 wszedł do Rady Naczelnej Związku na zasadzie kooptacji jako znawca problematyki samorządowej i prezes Banku. Także w 1935 r. został senatorem Rzeczypospolitej Polskiej. W 1939 r. brał udział w obronie Warszawy. W latach 1939-1941 był przewodniczącym Stołecznego Komitetu Samoobrony Społecznej.

Obok pracy zawodowej i politycznej zajmował się historią. Napisał kilka prac popularnonaukowych, z których najbardziej znane to *Powstanie listopadowe* oraz *Stefan Batory*⁵.

Nowym prezesem, wybranym na IV Zjeździe (4-6 I 1920 r.), został Jarogniew Drwęski sprawujący wówczas funkcję prezydenta Poznania. Działacze samorządowi, bez względu na zapatrywania polityczne, uznawali go za jednego z najwybitniejszych znawców spraw samorządowych. Jego spokojny ton, zrównoważenie, zrozumienie ludzi o innych poglądach, a przede wszystkim gruntowna znajomość problemów miast zjednywały mu uznanie nawet u adwersarzy. Będąc prezesem Związku wiele uwagi poświęcił sprawie zjednoczenia miast polskich w jednej ogólnopolskiej organizacji samorządowej. Większość miast byłego zaboru pruskiego w tym właśnie czasie wstąpiła do Związku Miast Polskich, a liczba miast członkowskich w 1920 r. została podwojona. W 1921 roku wynosiła już ponad 330. W czasie niespełna dwuletniej prezesury J. Drwęskiego dokonane zostały istotne zmiany w biurze Związku. Zaczęto wydawanie "Biuletynu Zarządu Miast" o charakterze informacyjnym, a od maja 1921 czasopisma "Samorząd

⁴ *Dziesięciolecie działalności Związku...*, op. cit. s. 638; R. Szwed, *Samorząd terytorialny w polityce i działalności PPS 1918-1939*, Łódź 1989, s. 116.

⁵ *Gabinety Drugiej Rzeczypospolitej*, Szczecin-Poznań 1991, s. 95 (opr. J. Faryś); *Encyklopedia Warszawy*, op. cit., s. 657.

Miejski", które stało się aż do roku 1939 organem prasowym Związku. Utworzono archiwum i bibliotekę samorządową. Biuro Związku w roku 1921 otrzymało około 5 tys. listów z prośbą o instruktaż, interwencje i wszelkiego rodzaju pomoc dotyczącą spraw samorządowych ⁶.

Prezes Jarogniew Drwęski wiele uwagi poświęcił sprawom związanym z finansami i administracją miast. Opracował projekty ustaw dotyczących finansów i ustroju miast. Był autorem pierwszego całościowego projektu ustawy o miastach. Energicznie występował w obronie praw samorządu miejskiego. Jednocześnie był zwolennikiem silnego usytuowania magistratów miast w strukturze władzy tak pod względem kompetencji, jak i odpowiedzialności.

Jego energiczną działalność przerwała nieoczekiwana śmierć 14 IX 1921 r. (zmarł na czerwonkę).

Jarogniew Drwęski urodził się w Glinnie w woj. poznańskim. Pochodził z rodziny szlacheckiej. Studiował prawo i ekonomię polityczną na Uniwersytecie w Berlinie. Od 1903 r. przebywał w Poznaniu. W latach 1904-1905 oraz 1915-1918 był członkiem Rady Miejskiej Poznania. Po wyzwoleniu miasta w 1918 r. będąc zastępcą prezydenta miasta organizował polską administrację. W kwietniu 1919 r. po wyborze nowej rady miejskiej wybrany został prezydentem Poznania. Szczególne zasługi poniósł w dziedzinie tworzenia polskiego aparatu administracyjnego, aprowizacji oraz kultury. Przyczynił się do stworzenia teatru operowego, wziął na utrzymanie miasta Teatr Polski i Bibliotekę Raczyńskich. Należał do wszystkich miejskich komisji oświatowych i kulturalnych.

Drugą grupę zainteresowań J. Drwęskiego stanowiły problemy organizacyjno-gospodarcze, stąd duże jego wysiłki w dziedzinie aprowizacji i robót publicznych, a także realizacji idei organizowania Targów Poznańskich, z których pierwsze zorganizował w maju 1921 r.

Był pierwszym prezesem Towarzystwa Prawniczo-Ekonomicznego w Poznaniu, był też członkiem redakcji "Przeglądu Prawniczo-Ekonomicznego".

Powszechnie dostrzegano i wysoko ceniono jego pracowitość, takt i gruntowną wiedzę oraz zamiłowanie do sztuk pięknych. Jako prezydent miasta cieszył się powszechnym szacunkiem ⁷.

Prezesem Związku po śmierci J. Drwęskiego został dotychczasowy wiceprezes, prezydent Warszawy Piotr Drzewiecki. Funkcję tę objął 20 XI 1921 r. i pełnił ją jedynie przez kilka tygodni, gdyż niebawem zaprzestał być prezydentem i w myśl obowiązującej zasady zrezygnować musiał ze stanowiska prezesa Związku. Trudno zatem mówić o większych dokonaniach. Należy jednakże nadmienić, że stale zamieszkując w Warszawie załatwiał wszelkie sprawy bieżące Związku jako jego wiceprezes podczas prezesury J. Drwęskiego. Nawiązał kontakty z parlamentem, uczestniczył w pracach komisji sejmowych, reprezentował Związek wobec rządu i instytucji państwowych.

⁶ *Dziesięciolecie działalności Związku...*, op. cit., s. 639, 644; Dr Stanisław Nowak, *Z moich wspomnień*, cz. III, s. 162-163, rękopis.

⁷ *Polski Słownik Biograficzny*. t. V, Kraków 1939-1946, s. 405; ibidem, s. 417-420.

Piotr Drzewiecki urodził się w Warszawie w 1865 r. w rodzinie kupieckiej. Po ukończeniu Instytutu Technologicznego w Petersburgu rozpoczął pracę zawodową w przedsiębiorstwie budowlanym dróg i urządzeń technicznych na Syberii. Założył tam firmę "Drzewiecki i Jeziorański". Po powrocie do Warszawy założył w 1894 r. fabrykę odlewów żelaznych i warsztaty mechaniczne przekształcając je wkrótce w "Towarzystwo Akcyjne Syrena". W 1913 r. wspólnie z braćmi Jabłkowskimi zorganizował na zasadach spółki akcyjnej "Dom Towarowy. Bracia Jabłkowscy". Wiele czasu poświęcał pracy społecznej. W roku 1914 powołany został na wiceprezesa Komitetu Obywatelskiego Warszawy, z zadaniem zorganizowania zarządu miejskiego po odejściu Rosjan. Okupanci niemieccy ustanowili 6 VIII 1916 r. zarząd miasta na prawach magistratu i rady miejskiej, do którego powołany został P. Drzewiecki. Piastował funkcję zastępcy prezydenta miasta. Dnia 22 III 1918 r. otrzymał godność prezydenta Warszawy. Po odzyskaniu niepodległości wybrany został prezydentem miasta stołecznego. Podczas wojny pełnił obowiązki zastępcy prezesa w Radzie Obrony Stolicy.

Po ustąpieniu ze stanowiska prezydenta Warszawy i prezesa Związku Miast Polskich nie przestał interesować się pracami samorządu oraz Związku. W latach 1930-1937 był przewodniczącym komisji planu regionalnego Warszawy. Przez wiele lat stał na czele Polskiego Banku Komunalnego ściśle współpracując z Zarządem Związku Miast Polskich. Był czynny na polu gospodarczym i naukowym. Napisał kilkadziesiąt prac, głównie artykułów z zakresu mechaniki i organizacji pracy. Pełnił wiele funkcji, w tym prezesa stowarzyszenia techników w Warszawie oraz prezesa Ligi Pracy. Zmarł w 1944 roku ⁸.

Dr Stanisław Nowak, przewodniczący Rady Miasta Częstochowy i członek Zarządu Miast Polskich pisał w swych wspomnieniach: "Do bardzo wytrwałych ludzi należał inż. Piotr Drzewiecki..., oddający się pracy samorządowej od 1916 roku. Dzięki dużej swej inteligencji i dobrej znajomości ludzi orientował się dobrze w zagadnieniach samorządowych, ujmując je ze strony praktycznej. Teoretykiem nie był" ⁹.

Po rezygnacji P. Drzewieckiego Zarząd Związku na początku 1922 r. wybrał nowym prezesem Jana Kantego Federowicza – prezydenta Krakowa, dotychczasowego wiceprezesa Związku.

Funkcję tę sprawował przez kilka miesięcy. Na VI Zjeździe Związku Miast zorganizowanym we Lwowie w maju 1922 r. dokonano wyboru nowego zarządu według zmienionych zasad, powiększających liczbę członków do 30 osób (poprzednio 13). Nowo wybrany Zarząd ukonstytuował się dopiero na posiedzeniu w dn. 8 IX 1922 wybierając nowego prezesa. Do tego czasu funkcję tę pełnił J. K. Federowicz.

Urodzony w 1858 r. w Krakowie w rodzinie kupieckiej, ukończył Akademię Handlową w Pradze. Brał żywy udział w życiu publicznym. W roku 1896 wszedł do Rady Miejskiej Krakowa i zasiadał w niej przez 28 lat. W roku 1901 jako reprezentant mieszczaństwa krakowskiego wybrany został do Sejmu Galicyjskiego.

⁸ Cz. Klarner, *Na 50-lecie pracy Piotra Drzewieckiego*, Warszawa 1938. Nadbitka z czasopisma "Przegląd Techniczny" nr 21, 1938 r.

⁹ Dr S. Nowak, *Wspomnienia*, op cit., s. 164.

Od 1916 r. piastował godność pierwszego wiceprezydenta, a od 6 III 1918 r. prezydenta Krakowa. Mając poparcie ludowców i narodowców wybrany został w 1919 r. posłem do Sejmu Ustawodawczego. Pracował w Komisji Miejskiej oraz Klubie Pracy Konstytucyjnej.

Niezależność finansową zapewniło mu produkowanie na szeroką skalę win szampańskich. Pełnił funkcję prezesa Izby Handlowej i Przemysłowej oraz Towarzystwa Turystycznego w Krakowie. Zmarł nagle w 1924 roku ¹⁰.

Kolejnym prezesem wybranym na posiedzeniu Zarządu w dniu 8 III 1922 r. został Stanisław Nowodworski, prezydent Warszawy. Także i on niedługo pozostał na tym stanowisku. W grudniu tegoż roku otrzymał nominację na członka Najwyższego Trybunału Administracyjnego, w związku z czym ustąpił ze stanowiska prezydenta Warszawy i prezesa Związku.

S. Nowodworski urodził się w Warszawie w 1873 r. Studia prawnicze ukończył w Petersburgu. Od 1903 r. był adwokatem przysięgłym w Warszawie. W roku 1907 wstąpił do Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich.

Zajmował się problematyką prawodawstwa pracy. W 1916 r. wybrany został do Rady Miejskiej w Warszawie. Był współorganizatorem Stronnictwa Chrześcijańsko-Demokratycznego. W Polsce niepodległej został ponownie wybrany do Rady Miejskiej (1919 r.), a w dniu 28 XI 1921 r. powołano go na prezydenta Warszawy. Jak wspomniano wyżej, ustąpił ze stanowiska 7 XII 1922 r. w związku z otrzymaniem nominacji do Trybunału Administracyjnego. Także w roku 1922 został wybrany senatorem Rzeczypospolitej Polskiej z listy Narodowo-Chrześcijańskiego Stronnictwa Pracy. W roku 1923 został ministrem sprawiedliwości. Od 1930 r. pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów RP. Zmarł w 1931 r. ¹¹.

Tak więc rok 1922 obfitował w częste zmiany na stanowisku prezesa Związku. Po odejściu S. Nowodworskiego zarząd Związku na posiedzeniu w dniu 25 II 1923 r. dokonał analizy sytuacji wynikającej z częstych zmian na stanowisku prezesa. Z ożywionej dyskusji akceptację zyskał postulat wyboru na to stanowisko nie prezydenta czy wiceprezydenta miasta, a osoby zasłużonej dla Związku. Wskazywano na duże zasługi dra Józefa Zawadzkiego, który będąc radnym miasta Warszawy od pierwszych dni działalności Związku Miast Polskich brał czynny i konstruktywny udział w jego pracach. Wyrażono pełne uznanie za jego dotychczasowe zaangażowanie na stanowisku wiceprezesa. Podkreślano jego kompetencje oraz zwrócono uwagę na fakt, że stale zamieszkując w Warszawie na bieżąco będzie mógł kierować pracami Związku.

Ówczesny członek Zarządu Związku S. Nowak w swych *Wspomnieniach* pisał o Zawadzkim: "Do bardzo ruchliwych działaczy samorządu należał dr Józef Zawadzki z Warszawy.... Człowiek o dużej wrodzonej inteligencji, umysł bardzo bystry i szybko orientujący się, mówca i dialektyk pierwszej klasy, choć o zacięciu trochę demagogicznym, życiowo bardzo wyrobiony i sprytny, bardzo pracowity i bardzo ambitny. Lekarz z zawodu, oddawał się z zapalem sprawom samorządowym

¹⁰ *Polski Słownik Biograficzny*, t. VI. Kraków 1948, s. 380-381.

¹¹ *Ibidem*, t. XIII, Warszawa 1978, s. 370-371.

i wkrótce wyrobił się na bardzo dobrego znawcę statutów samorządowych. Sam opracował niejedną projekt ustawy miejskiej. Pomimo swoich dużych wrodzonych zdolności i swej niesłychanej pracowitości nie umiał sobie zyskać sympatii szerszego grona członków Zarządu, szczególnie nie lubiła go lewica" ¹².

Być może z tych względów nie wybrano go prezesem, a jedynie jako wiceprezesowi powierzono pełnienie obowiązków prezesa. Przypuszczano, że sprawy kadrowe rozstrzygnięte będą na najbliższym Zjeździe Miast, który miał się odbyć w Katowicach we wrześniu 1923 r. Tymczasem ani ten, ani następny (IV 1925 – Warszawa) nie zajmował się sprawami personalnymi. Rozwiązanie tymczasowe okazało się nader trwałe. Dr Józef Zawadzki pełnienie obowiązków zakończył dopiero w 1927 r. Dotychczas zatem najdłużej kierował Związkiem – 5 lat, czyli tyle, ile sprawowało władzę w Związku jego sześciu poprzedników.

J. Zawadzkiemu przyszło kierować Związkiem w okresie bodajże najtrudniejszym dla samorządów terytorialnych w II Rzeczypospolitej. Brak było nadal ustawy samorządowej obowiązującej w całym państwie. Nie odbywały się nowe wybory. Rady miejskie były zdekompletowane i niezdolne do wykonywania swoich obowiązków. W Małopolsce w roku 1924 na 6275 gmin wiejskich i miejskich w 2300 władzę sprawowali komisarze rządowi. Pozostałe wybrane systemem kurialnym przed 10-12 laty nie przejawiały działalności. We wszystkich większych miastach: Krakowie, Przemyślu, Tarnopolu, Tarnowie, Stanisławowie – rządzili komisarze. Praktyka rozwiązywania rad miejskich dotknęła także Poznańskie, gdzie samorząd miał głębokie tradycje. W początkach 1925 r. na 108 miast i miasteczek województwa poznańskiego około 20% burmistrzów zawieszono w czynnościach. Nie lepsza sytuacja była na ziemiach byłej kongresówki.

Sytuacja ta miała wpływ na działalność Związku. Następowaly częste zmiany w Zarządzie ze względu na utratę mandatu radnego lub członka magistratu. Płynność kadrowa była tak duża, że J. Zawadzki zwrócił się do VIII Zjazdu Miast (1925 r.) z prośbą o upoważnienie Zarządu do uzupełnienia jego składu drogą kooptacji ¹³.

Pomimo licznych trudności udało się J. Zawadzkiemu zachować trwałość organizacyjną Związku oraz wzmocnić jego pozycję. Gdy przejmował obowiązki prezesa, do Związku należało ponad 370 miast, gdy odchodził z funkcji prezesa (1927 r.) – liczba miast członkowskich wynosiła 515. Z małymi wahaniami stan ten dotrwał do 1939 r.

Związek Miast Polskich zapoczątkował szeroko zakrojoną współpracę międzynarodową. W końcu 1925 r. podjął oficjalną decyzję o przystąpieniu do Międzynarodowego Związku Miast z siedzibą w Brukseli. Delegacja Polska brała udział w międzynarodowych Kongresach Miast w Amsterdamie (1924 r.) i Paryżu (1925 r.). Delegacji Związku na Kongres w Paryżu przewodniczył J. Zawadzki. Od 1926 r. przedstawiciele Związku Miast Polskich zasiadali we władzach Międzynarodowego Związku Miast. Józef Zawadzki był członkiem Zarządu oraz Rady Naczelnej tej organizacji ¹⁴.

¹² Dr S. Nowak, *Wspomnienia*, op. cit., s. 165.

¹³ "Samorząd Miejski" R. 1926, s. 793; "Naprząd" 28 VI 1924; "Robotnik" 16 V 1925, nr 134.

¹⁴ J. Zawadzki, *III Międzynarodowy Kongres Miast w Paryżu (28 IX – 3 X 1925)*,

Podczas pełnienia obowiązków prezesa Związku przez J. Zawadzkiego odbyły się trzy Zjazdy Miast (1923 r., 1925 r., 1927 r.), na których wystąpił z zasadniczymi referatami problemowymi: 1923 r. – *Przyszły ustrój samorządowy*, 1925 r. – *Ustawa o gminie miejskiej*. Był organizatorem uroczystego jubileuszu X-lecia Związku Miast Polskich.

Ocena pracy Zarządu, a tym samym jego prezesa, przez delegatów uczestniczących w Zjazdach była zmienna. Na Zjeździe w 1925 r. (Katowice) delegaci jednomyślnie wyrażali uznanie za dotychczasową pracę. Natomiast w dwa lata później, na Zjeździe Miast w Poznaniu (1927 r.), wielu delegatów, przede wszystkim socjalistycznych, w ostrych słowach krytkowało Zarząd za małą skuteczność działania w obronie samorządów i ich kompetencji.

Na Zjeździe dokonano nowelizacji statutu, w myśl której do Zarządu automatycznie wchodził prezydent Warszawy, Poznania, Krakowa, Łodzi, Lwowa i Wilna. Dokonano wyboru nowych władz. Prezesem Związku został Zygmunt Słomiński – prezydent Warszawy.

Józefa Zawadzkiego wybrano na członka Zarządu¹⁵. Wszedł także do powołanego w 1927 r. Komitetu Wykonawczego Związku. W 1934 r. został wybrany po raz kolejny wiceprezesem Związku, ale już do nowych władz w 1935 r. nie został powołany.

Józef Zawadzki urodził się w Warszawie w 1865 r. Po ukończeniu medycyny na Uniwersytecie Warszawskim pracował jako lekarz w warszawskim szpitalu i Kasie Chorych. Zorganizował Pogotowie Ratunkowe w Warszawie. Założył także Towarzystwo Pomocy Doraźnej. Był członkiem Państwowej Rady Ochrony Zdrowia i Państwowej Rady Ochrony Pracy.

Ogłosił liczne prace naukowe i popularno-naukowe z dziedziny medycyny i samorządu. Był redaktorem wielu czasopism. Drugą dziedzinę jego działalności stanowiła praca w samorządzie i Związku Miast Polskich. Od 1916 r. był w Radzie Miejskiej Warszawy. W latach 1918-1919 pełnił funkcję wiceprezydenta Stolicy. Ponownie do samorządu miasta wybrany został w roku 1934. Przewodniczył Komisji do opracowania ustawy dla miasta stołecznego Warszawy.

Przez dwadzieścia lat (1917-1937) aktywnie uczestniczył w pracach Związku Miast Polskich. Był autorem lub współautorem wszystkich podstawowych dokumentów programowych. Prawie na każdym Zjeździe Miast wygłaszał referaty lub przemówienia problemowe. Brał udział w międzynarodowych zjazdach i konferencjach dotyczących problemów miast (Paryż, Düseldorf, Monachium, Berno, Bruksela). Zmarł w 1937 roku¹⁶.

Jak już wspomniano, wyboru nowego Zarządu dokonano na IX Zjeździe Związku Miast w Poznaniu w 1927 r. Prezesem został prezydent Warszawy Zygmunt Słomiński. Funkcję tę pełnił najdłużej ze wszystkich prezesów, bo przez 7 lat.

"Samorząd Miejski" nr 11, 1925, s. 1051-2; *Dziesięciolecie działalności...*, op. cit., s. 659.

¹⁵ *Sprawozdanie z obrad IX Zjazdu Związku Miast Polskich*, "Samorząd Miejski" nr 11-12, 1927, s. 839-937.

¹⁶ *Encyklopedia Warszawy*, op. cit., s. 788.

Start miał niełatwy. W tym czasie rozpoczęła się w Związku fala krytyki dotycząca organizacji i przebiegu Zjazdów (Ogólnych Zebrań), sposobu wyboru zarządu (krytykowano ustalanie list kandydatów wg zasady proporcjonalności i przyjmowania ich przez akklamację), domagano się daleko idącej decentralizacji Związku. Emocje skupiły się w dyskusji nad projektem nowego statutu. Zarysowały się dwa krańcowo różne stanowiska. Władze Związku i część działaczy samorządowych opowiadała się za istnieniem organizacji w dotychczasowej scentralizowanej strukturze. Wielu działaczy samorządowych skupionych wokół Koła Miast Małopolski i częściowo Koła Miast Wielkopolski opowiedziało się za decentralizacją Związku. Uważali, że Związek Miast Polskich powinien być przekształcony w Związek Związków Miast z siedzibą w Warszawie. Podstawowymi jednostkami winny być związki regionalne, które delegowałyby swoich przedstawicieli wg ustalonego klucza do Rady Naczelnej Związku. Główną ideą tych propozycji było ograniczenie roli miast jako bezpośrednich członków Związku na rzecz regionalnych kół, które miałyby występować w ich imieniu.

Zygmuntowi Słomińskiemu przy dużym współudziale J. Zawadzkiego, który nadal przewodniczył Komisji Statutowej, udało się zachować Związek o charakterze scentralizowanym, co znalazło swój wyraz w statucie uchwalonym w 1931 roku ¹⁷.

W czasie pełnienia funkcji przez Z. Słomińskiego w ostateczną fazę weszła dyskusja nad uchwaleniem ustawy samorządowej. Związek Miast Polskich wziął czynny udział w pracach nad powyższą ustawą we wszystkich jej etapach. Rządowy projekt ustawy był przedmiotem dyskusji na posiedzeniu Zarządu, Zjeździe Miast, a także specjalnej Komisji powołanej dla opracowania stanowiska Związku wobec projektu ustawy. Związek przesłał dwa obszernie memoriały z uwagami dotyczącymi zapisów w projektowanej ustawie, w których stwierdzał, że są one gorsze od przepisów obowiązujących dotychczas. Uchwalona przez Sejm 23 III 1933 r. ustawa samorządowa nie zadowalała Związku, stąd też wystąpił on z projektem jej nowelizacji ¹⁸.

W tym też czasie (1929 r.) z inicjatywy Związku utworzona została Komisja Porozumiewawcza Organizacji Samorządowych składająca się z przedstawicieli Związku Miast Polskich, Związku Powiatów Rzeczypospolitej Polskiej i Związku Gmin Rzeczypospolitej Polskiej.

Instytucje państwowe, społeczne i samorządowe postrzegały Związek Miast Polskich jako wiarygodnego partnera. Stąd też płynęły zaproszenia do udziału w różnorodnych radach i ciałach kolegialnych. W roku 1932 przedstawiciele Związku zasiadali w 16 radach i komisjach państwowych oraz 6 społecznych.

Nastąpiła intensyfikacja działalności międzynarodowej. Przedstawiciele Związku wzięli udział w Międzynarodowych Kongresach Miast w Sewilli (1929 r.) i Londynie (1932 r.), gdzie jednym z pięciu języków oficjalnych, na które tłumaczono wszystkie

¹⁷ *Sprawozdanie z XII Ogólnego Zebrania członków Związku Miast Polskich (Zjazd Miast) w Krakowie w dniu 22 II 1931. Dodatek do "Samorządu Miejskiego" nr 11, 1931, s. 3-13.*

¹⁸ *Stanowisko Związku Miast Polskich wobec projektu "Małej Ustawy Samorządowej"*

wystąpienia, materiały i sprawozdania był obok francuskiego, angielskiego, hiszpańskiego i niemieckiego język polski. 26-osobowej delegacji przewodniczył Z. Słomiński, on też wygłosił zasadnicze wystąpienie w imieniu Związku Miast Polskich.

W roku 1929 Związek Miast Polskich wystąpił z inicjatywą utworzenia Związku Miast Państw Słowiańskich, zrzeszającego miasta z Polski, Bułgarii, Jugosławii i Czechosłowacji. Mimo daleko zaawansowanych prac organizacyjnych, ze względu na skomplikowaną sytuację w Europie od połowy lat 30., do powstania związku nie doszło¹⁹.

Z. Słomiński kierował przygotowaniem i obradami trzech Zjazdów Związku Miast (1929 r., 1930 r., 1931 r.), na których, szczególnie między samorządowcami socjalistycznymi i grupą działaczy związanych z Bezpartyjnym Blokiem Współpracy z Rządem, toczyły się ostre spory o kształt Związku, a także spory polityczne.

Zygmunt Słomiński urodził się w Piotrkowie Trybunalskim w 1879 r. Studiował na Uniwersytecie Warszawskim oraz w Instytucie Politechnicznym.

Po ukończeniu studiów pracował w Radomiu, gdzie angażował się w działalność polityczną. Sympatyzował z ruchem narodowym (endecją). Brał czynny udział w akcji rozbrajania zaborców w 1918 r. w Radomiu.

Po odzyskaniu niepodległości przyjechał do stolicy. W latach 1924-1927 był naczelnym inżynierem Warszawy. Od 1927 r. do 1934 r. sprawował funkcję prezydenta miasta. Ustąpił ze stanowiska w związku z rozwiązaniem samorządu Warszawy w 1934 r. Przez pewien czas był dyrektorem tramwajów miejskich, a następnie przeniesiony został na emeryturę. Był autorem wielu prac z zakresu budownictwa i zagadnień gospodarczych Stolicy.

Podczas okupacji hitlerowskiej został aresztowany i więziony na Pawiaku. Rozstrzelany przez Niemców w 1943 roku.²⁰

W dniu 4 X 1934 r. prezesem Związku Miast Polskich wybrany został Stefan Starzyński – komisaryczny prezydent Warszawy. Po raz pierwszy w historii Związku jego prezesem została osoba nie posiadająca mandatu radnego bądź członka magistratu z wyboru. Spotkało się to z ostrą krytyką działaczy samorządowych będących przeciwnikami sanacji.

Adam Próchnik, polityk socjalistyczny i działacz samorządowy, występował, jak sam stwierdzał, przeciwko S. Starzyńskiemu nie tyle za jego działalność na zajmowanych stanowiskach, a dlatego, że był prezydentem z nakazu rządu, a nie z wyboru, co jego zdaniem było sprzeczne z elementarnymi zasadami demokratycznymi.

Dyskusja nad tym, czy osoby nie posiadające mandatu radnego z wyboru bądź członka magistratu mogą zasiadać we władzach Związku trwała aż do roku 1937, kiedy to na Zjeździe Miast przyjęto poprawkę do statutu mówiącą, że Rada Naczelna składa się także z prezydentów miast Warszawy, Łodzi, Lwowa,

"Samorząd Miejski" nr 19, 1931, s. 1049-1061; *Opinia Związku Miast Polskich dla Sejmu Rzeczypospolitej o rządowym projekcie ustawy o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego*, Warszawa 1932, s. 3-6.

¹⁹ S. Rapalski, *V Międzynarodowy Kongres Miast w Londynie*, Łódź 1932, s. 4-38.

²⁰ *Encyklopedia Warszawy*, op. cit., s. 597.

Poznania, Krakowa, Wilna, Katowic, niezależnie od tego, czy zajmują oni stanowisko z wyboru czy z nominacji.

S. Starzyński objął funkcję prezesa w warunkach ukształtowanych przez ustawę samorządową, a przede wszystkim przeprowadzone w oparciu o nią wybory do rad miejskich w latach 1933-1934. Dały one przewagę obozowi sanacyjnemu. Listy BBWR zdobyły ponad 55% mandatów ²¹.

Do władz Związku wybranych na Zjeździe w 1935 r. weszły osoby związane z obozem rządzącym. Wydawać by się mogło, że w tej sytuacji stosunki pomiędzy Związkiem a rządem powinny układać się nader harmonijnie. Z politycznego i formalnego punktu widzenia tak było. Do wyraźnej różnicy zdań i często ostrych spór dochodziło w kwestiach finansów gmin i kompetencji samorządów.

Związek Miast Polskich uznawał od dawna zasadę, że samorząd, w prawdziwym tego słowa znaczeniu, może istnieć o tyle, o ile posiada samodzielne oparcie finansowe. Bez samodzielności finansowej nie ma prawdziwego samorządu – twierdzili działacze Związku bez względu na ich poglądy ideowe i przynależność partyjną. Kwestię finansów samorządowych regulowała ustawa z dnia 11 VIII 1923 roku *O tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych* ²². Zarządzenia wykonawcze do ustawy ograniczały samodzielność finansową gmin, źródła dochodów. Nakładały natomiast nowe obowiązki bez wskazania dodatkowych źródeł finansowych na ich realizację. Doprowadziło to m.in. do zadłużenia miast. Władze państwowe zdecydowały się na podjęcie akcji oddłużeniowej, w którą zaangażował się Związek. Do Centralnej Komisji Oszczędnościowo-Oddłużeniowej, powołanej w grudniu 1934 r., wszedł z ramienia Związku S. Starzyński.

Równoległe z akcją oddłużeniową Związek prowadził szeroko zakrojoną działalność zmierzającą do ustawowego uregulowania finansów komunalnych. Pojawiły się nowe zagrożenia wyrażone w koncepcjach rządu. W roku 1935 na zjeździe powiatów w Katowicach podjęto hasło "Frontem do Wsi", pod którym podpisały się władze rządowe. Oznaczało to przeniesienie części dochodów miast na ziemskie związki samorządowe. Związek Miast Polskich zorganizował kontrakcję o szerokim zasięgu. Prawie w każdym województwie odbyły się zjazdy delegatów miast z udziałem przedstawicieli Związku, na których podejmowano stosowne rezolucje. Członkowie Zarządu z prezesem S. Starzyńskim udali się z petycją do premiera Mariana Z. Kościałkowskiego, wicepremiera Eugeniusza Kwiatkowskiego i ministra spraw wewnętrznych Władysława Raczkiewicza.

Batalia została wygrana. Rząd nie dokonał planowych przesunięć finansowych. Niestety, nie powiodła się sprawa uchwalenia nowej ustawy o finansach komunalnych, której własny projekt opracował Związek. Pomimo szerokiego poparcia samorządów miast i kilkukrotnych rozmów prezesa Starzyńskiego z premierem F.S. Składkowskim już do końca II Rzeczypospolitej obowiązywała ustawa z 1923 r. z zarządzeniami wykonawczymi niekorzystnymi dla samorządów miast ²³.

²¹ J. Borkowski, *Samorządowe wybory miejskie 1933-1934*, "Z pola walki" 1976 nr 3, s. 68.

²² "Dziennik Ustaw", Nr 94, poz. 747.

²³ *Oddłużenie samorządu terytorialnego*. Warszawa 1937 s. 18; *Projekt ustawy o poprawie*

S. Starzyński dbał o należyte wewnątrzorganizacyjne funkcjonowanie Związku. Posiedzenia Zarządu i Rady Naczelnej odbywały się regularnie. Powołane zostały nowe komisje i Sekcje Związku zajmujące się aktualnie ważnymi sprawami: Komisja Urbanistyczna, Budownictwa Mieszkaniowego, ds. Miast Centralnego Okręgu Przemysłowego, ds. Bezrobocia. Powołano także Komitet Biura Studiów Budowy Wodociągów i Kanalizacji.

Swój pogląd na rolę miast w całokształcie życia państwa i samorządu przedłożył S. Starzyński na XIV Zjeździe Miast w 1937 r. Stwierdził, iż:

– Rozwój gospodarki miejskiej nie jest tylko wskaźnikiem rozwoju życia gospodarczego i jedynie konsekwencją tego rozwoju, lecz rozwój życia miast znacznie przyspiesza proces rozwoju całej gospodarki.

– Miasta powinny wszystkimi siłami dążyć do rozszerzania własnych inwestycji (kanalizacja, elektryfikacja, gazociągi, budowa targowisk itp.), które powodować będą zwiększenie ruchu budowlanego i dawać nowe miejsca pracy.

– Chociaż Konstytucja Kwietniowa określa samorząd terytorialny jako jedną z trzech form administracji państwowej, równoległą administracji rządowej, to władze rządowe, szczególnie na niższym szczeblu, skłonne są uważać organa samorządowe za sobie podporządkowane.

– Przyczyny niedomagań miast tkwią nie tylko w nich samych, lecz w niekorzystnym dla miast ustawodawstwie.

– Przyjąć należy zasadę, że praca w samorządzie jest służbą publiczną oraz że stosunki z jego pracownikami nie mogą się kształtować na grze różnych sił.

– Odczuwając boleśnie biurokrację rządową hołdujemy sami u siebie własnej biurokracji samorządowej, która niejednokrotnie nie umie ułożyć we właściwy sposób swego stosunku do obywatela ²⁴.

S. Starzyński był ostatnim prezesem Związku Miast Polskich w II Rzeczypospolitej. Funkcję tę pełnił do wybuchu wojny w 1939 r.

Urodził się w 1893 roku w Warszawie. Ukończył Kursy Handlowe. Przed I wojną światową należał do organizacji wojskowo-niepodległościowych. W latach 1914-1917 należał do Legionów, a w 1918 r. do Polskiej Organizacji Wojskowej. Brał czynny udział w życiu politycznym i gospodarczym II Rzeczypospolitej. W latach 1929-1932 był wiceministrem skarbu, a w 1932-1934 wiceprezesem Banku Gospodarstwa Krajowego. W roku 1930 wybrany został posłem na Sejm z listy Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem. W roku 1934 mianowany został komisarycznym prezydentem Warszawy. Z jego inicjatywy opracowane zostały plany rozwoju miasta. Jest autorem wielu prac, w tym: *Na froncie gospodarczym*, *Rola państwa w życiu gospodarczym*, *Pięć lat na froncie gospodarczym*.

Podczas wojny w 1939 r. odmówił wykonania rozkazu ewakuacji pozostając w mieście. Został komisarzem cywilnym przy Dowództwie Obrony Warszawy. Stał się faktycznym przywódcą walczącej Stolicy. Aresztowany przez Niemców 27

finansów związków samorządowych opracowany przez biuro Związku Miast Polskich, "Samorząd Miejski" nr 1-2, 1938, s. 140-148; Rzut oka na obecny stan gospodarki i finansów samorządowych, "Samorząd Miejski" nr 1, 1939, s. 14.

²⁴ *Sprawozdanie z XIV Ogólnego Zebrania członków Związku Miast Polskich (Zjazdu*

X 1939 r. był początkowo więziony na Pawiaku, następnie wywieziony do obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie zginął w 1944 roku ²⁵.

W latach 1917-1939 kierowało Związkiem Miast Polskich 9 prezesów: najkrócej A. Śliwiński – przez jeden miesiąc, najdłużej Z. Słomiński – przez 7 lat.

Częste zmiany miały miejsce w latach 1917-1922. Były one przede wszystkim wynikiem przytoczonej wcześniej zasady, że we władzach mogły być osoby posiadające mandat członka rady miejskiej bądź magistratu. Utrata mandatu równała się odejściu ze stanowiska we władzach Związku, także prezesa.

W latach 1922-1939 sytuacja się ustabilizowała. Funkcję prezesa w tym czasie sprawowały trzy osoby: J. Zawadzki – przez 5 lat, Z. Słomiński – 7 lat, S. Starzyński – 5 lat.

Siedmiu prezesów wywodziło się ze środowiska warszawskiego. Jedyne J. Drwęski reprezentował Poznań, a J.K. Federowicz – Kraków.

Prezesami byli przeważnie prezydenci miast (J. Drwęski, P. Drzewiecki, J.K. Federowicz, S. Nowodworski, Z. Słomiński, S. Starzyński), wiceprezydentem był A. Śliwiński, a przewodniczącym Rady Miejskiej A. Suligowski. - Jedyne J. Zawadzki był radnym miejskim.

Wszyscy prezesi znani byli z działalności politycznej, społecznej i gospodarczej, a przede wszystkim samorządowej. Kilku zajmowało się pracą naukową. Posłami na Sejm byli: A. Suligowski, J.K. Federowicz, S. Starzyński; senatorami A. Śliwiński, S. Nowodworski.

Wszyscy doskonale rozumieli istotę samorządu terytorialnego i dogłębnie znali złożone problemy miast.

Po wyborach samorządowych przeprowadzonych w maju 1990 r. w zmienionej sytuacji politycznej i ustrojowej kraju pojawiły się liczne inicjatywy zmierzające do powołania stowarzyszeń i związków gmin o charakterze ogólnopolskim, lokalnym i regionalnym. Wyłynęła też koncepcja utworzenia Związku Miast Polskich na wzór działającego w II Rzeczypospolitej. Za formalną datę wznowienia działalności można przyjąć Kongres Restytucyjny zwołany do Poznania w dniach 18-20 I 1991 r. Rezultatem obrad Kongresu było uchwalenie Statutu i wybranie władz Związku. Wybrano w głosowaniu powszechnym i tajnym prezesa Związku.

Został nim Wojciech Szczęsny Kaczmarek – prezydent Poznania. Urodzony 24 III 1942 r. w Luboniu. Studia wyższe ukończył na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu uzyskując dyplom magistra fizyki. Na tymże Uniwersytecie zdobył w 1974 r. stopień doktora nauk fizycznych, a w 1990 r. doktora habilitowanego. Odbył liczne staże naukowe: w Kijowie (Ukraina), Rydze (Łotwa), Płowdiv (Bułgaria), Orleanie (Francja), Zurychu (Szwajcaria).

Pracę zawodową rozpoczął jako asystent w Wyższej Szkole Rolniczej, a następnie pracował przez kilkanaście lat w Instytucie Fizyki UAM (asystent, adiunkt). W międzyczasie, w latach 1982-1983 został zatrudniony jako pracownik naukowy na Politechnice w Zurychu, a 1987-1988 na Uniwersytecie Paris Nord.

Miast) odbytego w Warszawie 26 i 27 kwietnia 1937 r., Warszawa 1937, s. 7-20.

²⁵ M.M. Drodowski, *Stefan Starzyński – prezydent Warszawy*, Warszawa 1980, s. 45 i inne.

W roku 1990, po wyborach samorządowych, nowo wybrana Rada Miasta powołała go na stanowisko prezydenta Poznania.

Pełnił i pełni nadal wiele funkcji społecznych, w latach 1980-1982 i 1989-1990 był wiceprzewodniczącym Komisji Zakładowej NSZZ "Solidarność" na UAM. W 1990 r. pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Komitetu Obywatelskiego w Poznaniu. Jest prezesem Fundacji Rozwoju Miasta Poznania oraz Fundacji Poznań – Ille – et Vilaine. Jest też wiceprezydentem poznańskiego Lions Club International.

Pełni również rozliczne funkcje samorządowe. Reprezentuje Związek w Radzie Samorządowej przy Prezydencie RP oraz w Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego. Jest członkiem delegacji polskiej do Rady Europy w Strasburgu.

Działalność reaktywowanego Związku z siedzibą w Poznaniu związana jest z prezesem W.Sz. Kaczmarkiem.

Liczba miast członkowskich systematycznie wzrasta. Na początku 1991 r. wynosiła 65 miast, w połowie 1993 r. – ponad 100, a na początku 1994 roku – ponad 130. Podstawowe sprawy Związku omawiane były na Zgromadzeniach Ogólnych, które poza Kongresem Restytucyjnym odbywały się: w Warszawie (1991 r.), Golubiu-Dobrzyniu i Ostrowcu Świętokrzyskim (1992 r.), Baranowie Sandomierskim i Sosnowcu (1993 r.), Krakowie (1994 r.). Systematycznie zbierał się Zarząd Związku, który w 1991 r. i 1992 r. odbył po 12 spotkań, a w 1993 r. - 10 posiedzeń.

Z inicjatywy Związku Miast Polskich powołana została w 1993 r. Federacja Związków i Stowarzyszeń Gmin Polskich, do której w grudniu tegoż roku należały trzy związki o zasięgu ogólnokrajowym, 18 związków regionalnych i Stowarzyszenie Gmin Uzdrawiskowych.

Do ważnych przedsięwzięć Związku należy zorganizowanie trzech Konferencji Prezydentów, Burmistrzów i Wójtów Gmin z całej Polski. Na podkreślenie zasługuje także zorganizowanie w Poznaniu Wystaw Gospodarczych Miast Polskich (1992 i 1993 r.), dwu zjazdów gospodarczych oraz przeprowadzenie dwu edycji konkursu "Innowacje w miastach". Od początku swej działalności Związek Miast Polskich przykładął dużą wagę do współpracy z zagranicznymi związkami samorządowymi.

W trzechletniej działalności określał swoje stanowisko wobec najważniejszych spraw państwowych i samorządowych. Swój pogląd w podstawowych kwestiach państwa przedstawił w dokumencie *Tezy Związku Miast Polskich w sprawie reformy państwa*. Podkreślił swoje stanowisko wobec najważniejszych ustaw samorządowych, finansów komunalnych, problemów budownictwa mieszkaniowego, oświaty, kultury, zdrowia, bezrobocia i nieomal wszystkich "wielkich i małych spraw" dotyczących samorządu miast.

Związek Miast Polskich kierowany od 1991 r. przez prezesa Wojciecha Szczęsnego Kaczmarka stał się autentycznym reprezentantem samorządów miejskich w Polsce ²⁶.

²⁶ "Biuletyn Informacyjny Związku Miast Polskich" nr 1-8, 1991-1993; "Samorząd Miejski" nr 1-11, 1992-1993, wkładka do czasopisma "Wspólnota".

Ryszard Szwed

Presidents of Polish Towns Association

Summary

The fundamental influence on the Polish Towns Association, existing in the years 1917-1939, had their presidents – people who administered and represented it outside.

The presidents of the Polish Towns Association were well known social, economy, political and first of all municipal workers.

The first president of the association was Adolf Suligowski, its inspirer and organizer. The next ones were the following: Artur Śliwinski, Jarogniew Drwęski, Piotr Drzewiecki, Jan Kanty Federowicz, Stanisław Nowodworski, Józef Zawadzki, Zygmunt Słomiński, Stefan Starzyński. The President of Polish Towns Association, reactivated in 1991 was Wojciech Szczęsny Kaczmarek, the President of Poznań.